

SKJØNNHET I KUNST OG KUNSTHÅNDVERK

– Å male vakre bilder har lenge vært synonymt med å være ukritisk til vår egen samtid. Men i den siste tiden har kunstscenen endret seg. Dekonstruksjon og negativitet, som for ti år siden var de store "gudene" på kunstfeltet, er selv blitt klisjépreget retorikk på tomgang, sier billedkunstner Ingeborg Stana.

Tekst Maren Engelschiøn

Ingeborg Stana er kjent for sin slagkraftighet. Det er ikke for ingenting at hun har vært styreformann i fagorganisasjonen Norske Billedkunstnere.

Stana er ikke alene om å ha gjort seg ferdig med konseptkunstens epoke. Flere kunstteoretikere varsler skjønnhetens tilbakekomst; at det er skjønnheten som blir en motsats til det som nå har vært rådende. Internasjonalt er det for eksempel skrevet en rekke bøker om skjønnhet i kunsten de siste årene, og her til lands hadde blant annet *Tendenser 09*-utstillingen fokus på skjønnhet. Tendenser er en årlig mønstring av kunsthåndverk som arrangeres av Galleri F15.

Hvilken rolle kan skjønnhet ha i kunst og kunsthåndverk i en tid da den kommersielle verden er mester i å selge drømmen om evig skjønnhet? Det selges kosmetikk for svimlende milliarder kroner i året i lille Norge, så det er ingen tvil om at drømmen om evig skjønnhet selger. Men kunstnere og kunsthåndverkere, som har blitt med på skjønnhetskarusellen, blir fortsatt beskyldt for å lage dekor og ikke kunst.

Forbudt skjønnhet

KUNST tok turen til Kunsthøgskolen i Oslo for å lære mer om skjønnhetens rolle i kunst og kunsthåndverk. Vi deltok på MA-seminaret *Forbudt Skjønnhet* ledet av professor Ingjerd Hanevold, som selv er en av landets fremste smykkekunstnere. Til seminaret hadde Hanevold invitert en rekke kunstnere, kunsthåndverkere, kunstteoretikere, en professor i filosofi og estetikk, og en representant fra reklameverdenen. Etterpå intervjuet KUNST noen av deltagerne.

Det idémessige har fått stor plass i samtidskunsten, forklarer Ingjerd Hanevold om hvorfor hun arrangerte seminaret.

Professoren mener den intellektuelle tilnærmingen til kunst er viktig, noe som blant annet innebærer å spørre etter kunstverkets mening, men hun er også opptatt av å lære elevene ved Kunsthøgskolen om ulike virkemidler for å få budskapene sine ut, og det er her læren om skjønnhet kommer inn: som et virkemiddel.

Skjønnhet kan være et mål i seg selv, men da vil betrakteren muligens ikke se på verket som interessant. Men det er kanskje ikke viktig for alle heller, sier Hanevold.

Ingeborg Stana har opplevd å måtte kjempe hardt for at de vakre himmelmaleriene hennes skulle bli sett på som interessante:

Utfordringen for meg som lager "kunst som behager øyet" har vært at jeg har blitt mistenkt for å ha sovet under teoriundervisningen på Kunstakademiet, eller rett og slett for å virke virkelighetsfjern, forteller Stana.

Likevel er Stana overbevist om at skjønnhet vil få en større plass på kunstscenen fremover:

For meg handler kunst om å skape refleksjonsrom omkring vår egen samtid. At disse refleksjonsrommene også kan skapes ved hjelp av skjønnhet og harmoni, er jeg overbevist om. Her kan skjønnheten tjene som en kritisk motvekt til den desillusjonerte dekonstruksjonskunsten som har dominert kunstscenen i over ti år. Jeg tror vi må se helt andre steder for å finne kunst som innehar et kritisk potensial. Selv leter jeg etter en kunst som har en mer konstruktiv funksjon. Mens den traumatiserte kunsten ønsket å bryte ned relasjonen mellom objekt og subjekt, lengter jeg etter en kunst som etablerer relasjoner, som inviterer til dialog.

Invitasjon til dialog?

Christer Dynna, kunsthistoriker og redaktør for tidsskriftet *Kunsthåndverk*, tror ikke skjønnheten er et spesielt godt redskap for å invitere til dialog.

Å vise til skjønnhet er ingen diskusjonsåpner ettersom man da gjør hevd på å følge en norm. I en tid der skillet mellom høy- og populærkultur ikke er operativt, og hvor helt ulike ståsteder som definerer hva som er sant, kan sees som sidestilte, skyver man ikke en norm foran seg uten samtidig å gjøre seg utilgjengelig eller eksklusiv, sier Dynna.

Han mener skjønnhet kan utgjøre et aspekt ved et kunstnerisk arbeid, men ikke mer enn det.

Arbeider der det skjønne er det eneste siktemålet, blir ren dekor. Det er akseptert, men anerkjennes verken som kunst eller som kunsthåndverk i mine øyne. Anerkjennelse høster man i dag ved å fremme vesentlig kunst, sier han.

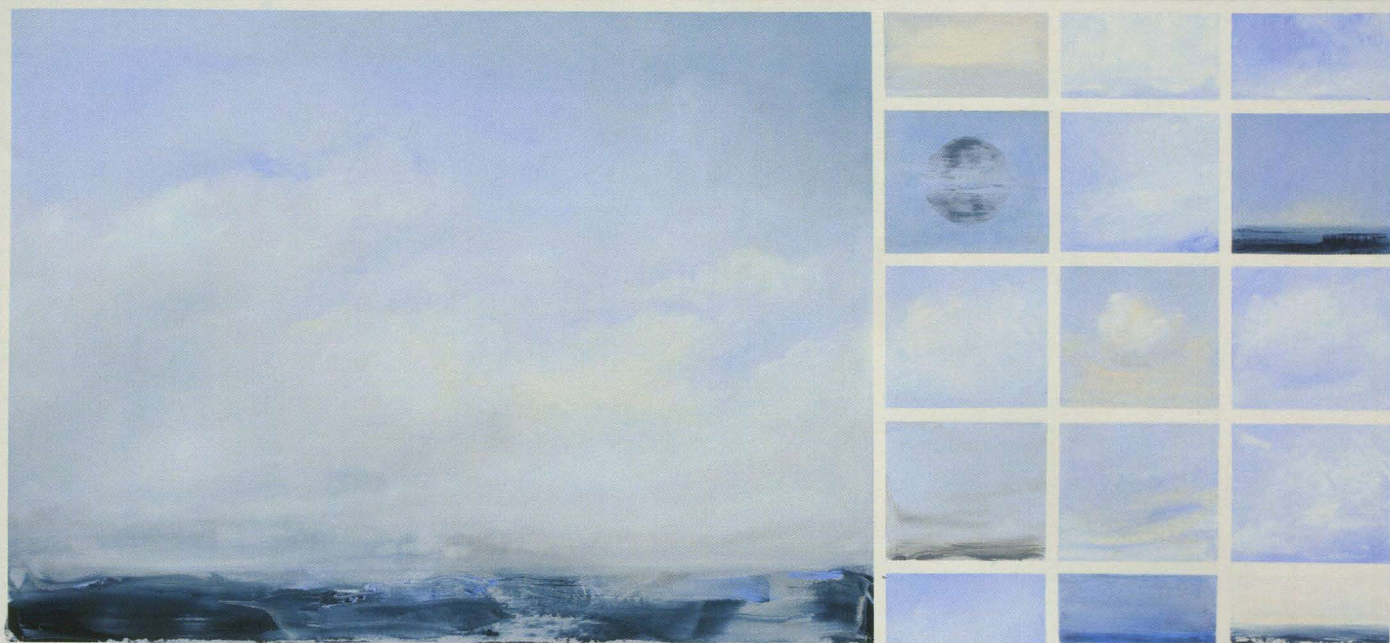
Kunstopplevelse ligger ikke primært i øyet. Jeg må søke et nivå til, der man kan utveksle meninger, ikke bare en vakker sanseopplevelse.

Motsatser skaper fremdrift

Professor Hanevold fremhever verdien i at kunstarenaen består av motsatser, som her representert i meningene til Ingeborg Stana og Christer Dynna.

Kunst er en diskusjon uten fasitsvar, og i denne diskusjonen har vi behov for motsetninger. Det er dynamikken i motsatsene som bringer ideer og tanker fremover, presiserer professoren.

Hvor er vi så på vei? Normalt vil en epoke erstattes av sin motsetning, før en tredje epoke oppstår med elementer fra de to foregående epokene. Vakker kunst ble etterfulgt av konseptkunst, der ideen var viktigere enn utførelsen. Den tredje epoken vi nå trer inn i, vil, ifølge filosof Bjørn Myskja, trolig bli preget av at kunsten blant annet stiller spørsmål ved, og problematiserer, det skjønne.

Going Nowhere 10, olje på lerret, Ingeborg Stana, 1999. Foto: Jens Hamran

Kunstnerens beskrivelse: I *Going Nowhere 10* jobber jeg innenfor en teknikk som kalles sjikt-maleriet: et maleri som består av mange tynne lag. Sagt med andre ord så består mine bilder av mange bilder. Det er nettopp dette jeg finner fascinerende med oljemaleriet – at du kan fange mange tilstander i ett og samme bilde. Visuell pluralisme liker jeg å kalle det. Et meget moderne grep. Samtidig henger maleriet på veggene som om det er i opposisjon til den tekniske utviklingen, med sine feil og mangler. Dette er en fysisk dimensjon som beriker tematikken i bildene – nemlig himmelen og dens flyktighet. Jeg har i en årrekke malt himmelen og dens værskifte. Under den tilsynelatende idyllen har det imidlertid hele tiden ligget en uro. Et underliggende spørsmål er – når vil idyllen opphøre?

Nytelse eller kommunikasjon

Hanevold har samlet mange interessante personer i sitt panel. Nå henvender vi oss til kunsthistoriker Nora Ceciliedatter Nerdrum som har etablert seg som en viktig stemme i kunst-Norge. Vi spør i hvilken grad det er vanskeligere å bli anerkjent hvis man lager vakker kunst?

Det tror jeg kommer an på hvordan man bruker det. Hvis skjønnhet brukes bevisst, som et virkemiddel og som et poeng i seg selv for å påpeke noe helt konkret, er det ikke nødvendigvis vanskelig. Hvis skjønnhet derimot brukes utelukkende for å fremkalle nytelse hos betrakteren, blir man nok lett avfeid som reaksjonær og banal, sier hun.

Marit Tingleff, en av Norges fremste keramikere, prøver ikke å fremkalle nytelse hos betrakteren. Statsministeren liker nok å se på det keramiske fatet han har i spisestuen, signert Tingleff, men i realiteten gjør hun mye av det motsatte av hva som er forventet i et vakkert arbeid.

Den anerkjente keramikeren mener likevel det er kunstens oppgave og redskap å diskutere begreper som skjønnhet; at en kunstner ikke kan la være å ta stilling til det estetiske når man jobber med visuelle objekter.

Om man velger å arbeide med det uskjønne, så er jo det også en holdning som krever en slags definisjon av det vakre. En skjønnhet som er konform og udiskutabelt "pen" er svært ofte kjedelig og lite utfordrende for tanken. Den kan være behagelig og trygg, men ender som forflatet dekor etter ganske kort tid.

Det vakre blir uinteressant hvis det ikke blir diskutert og utfordret, hevder hun.

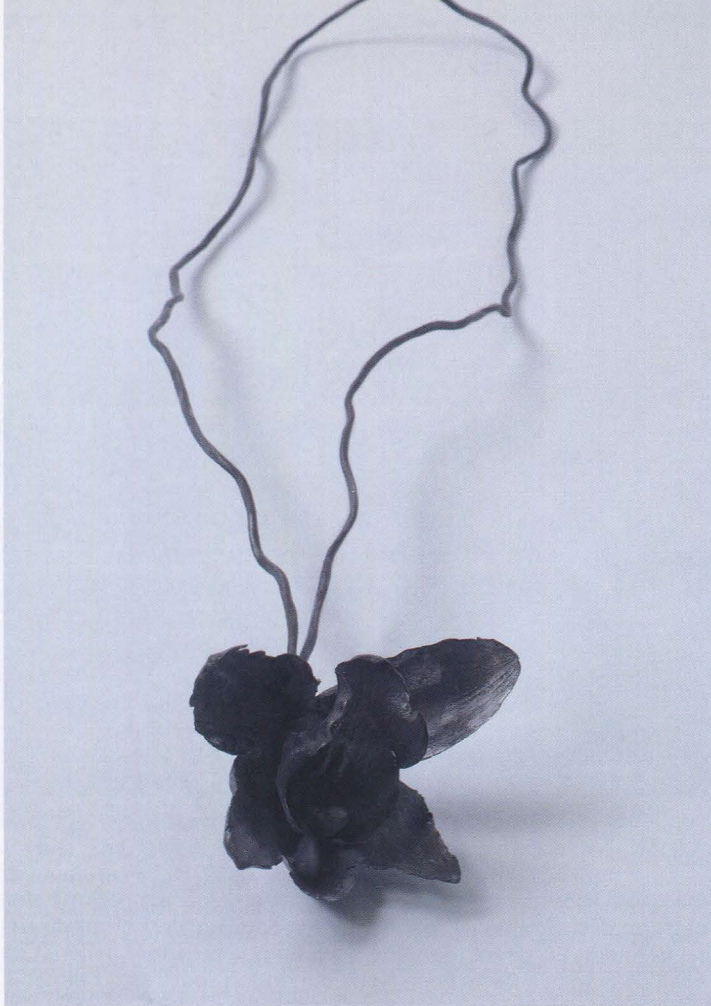
For Tingleff er det viktigst å lage gjenstander som diskuterer problemstillinger.

I mitt arbeid har jeg alltid hatt den keramiske tradisjonen med som bagasje, den er full av skjønnhetsbegrep, vakre former, fantastiske glasurer, vidunderlig ornamentikk ... alt det er gjort – jeg kan ikke overgå det! Men jeg kan snakke med den historien, og vise andre sider av dette materialet.

Ozon, keramisk fat i blåleire, 90 cm, Marit Tingleff, 1988. Foto: Siri Berrefjord

Kunstnerens beskrivelse: Da jeg lagde *Ozon*, hadde man begynt å varsle om hull i ozonlaget; det var svært urovekkende og bekymrende. Jeg hadde behov for å "si" noe om dette med miljøgifter som vi slapp mer eller mindre ukritisk ut i atmosfæren. Jeg forestilte meg at det der oppe i de øvre luftlag sikkert er ganske vakkert. Som når man flyr og tynne skyer ligger som lag utenfor. De gamle porselensfatene med gjennomhullet ornament har alltid fascinert meg, så jeg kunne henvise til mitt eget fags historie og vakre gjenstander, samtidig som jeg viste til en aktuell fare.

Les Fleurs du Mal, smykke i bly, 53 x 15 cm, Nanna Melland 2006.
Foto: Nanna Melland

Kunstnerens beskrivelse: Mine *Fleurs du Mal* er orkideer jeg har støpt i bly. Bevisst ønsket jeg å ødelegge det meste av det jeg oppfatter som orkideers tilsynelatende iboende skjønnhet; fargene, duftene, livet, taktiliteten. I blyets drakt fremtrer de mer som en fossil rest av noe som en gang var. I materialet bly skjedde en grotesk forvrengning av det liv, farger og dufter de en gang hadde. Likevel fremsto det i blyets grå-blå-matte overflate en overraskende og ny form for skjønnhet. En vakker, men giftig orkidé; forførende, men ikke levende. Bly er et spennende og ambivalent materiale. Det er giftig, men kan beskytte mot farlig radioaktiv stråling. Det er et metall, men utrolig mykt, nesten som tekstil. Halssmykket *Les Fleurs du Mal* legger seg mykt rundt halsen og føles behagelig. Tittelen er hentet fra Charles Baudelaires diktsamling *Les Fleurs du Mal*, de onde blomster.

Nanna Melland, som fikk Kunsthåndverkprisen i 2008 for sine smykker, arbeider med iboende motsetninger: med tematikk som strekker seg fra det kjente behagelige til det ukjente ubehagelige.

Jeg tror det er viktig for en kunstner i en arbeidsprosess å frigjøre seg fra det tilsynelatende vakre, så å si befri seg selv fra det vakres forførelse, for å kunne finne noe nytt eller komme dypere i en tematikk. En tilsynelatende brutal og aggressiv kunstnerisk handling kan likevel skape noe vakkert, sier hun.

Letttest å akseptere vakker brukskunst?

Tekstilkunstner Franz Schmidt, som fikk Kunsthåndverkprisen i 2006, bruker skjønnhet som ett av flere virkemidler i sin kunst. Skjønnhet er imidlertid ikke målet hans.

Det vakreste for meg er en opplevelse av skjønnhet som kommer når jeg minst venter det. Det gir håp om at det er noe godt der ute. Om vi fokuserer på hva en opplevelse av skjønnhet kan gjøre med oss på et følelsesplan, vil jeg si at skjønnheten kan være meningsbærende i seg selv. Dette er da ikke en intellektuell eller tenkt øvelse, men en emosjonell sak.

Nature Morte, installasjon, brosjer, Ingjerd Hanevold, 2007.
Foto: Sveinung Bråthen

Kunstnerens beskrivelse: Min underliggende tanke med *Nature Morte-serien* er å vie oppmerksomhet til de små tingene. Jeg tok utgangspunkt i en oppdagelsesreise i naturens skjønnhet, i de små tingene vi vanligvis ikke ser. Det gir meg en enorm glede å oppdage slike skatter. Om jeg har noen mening utover det overfor andre, må det være at andre også gjenoppdager verdien i de små tingene og i naturen rundt oss. Jeg reagerer på samfunnsutviklingen som innebærer at vi trenger så kraftige virkemidler for å føle noe.

I konseptuell kunst og konseptuelt kunsthåndverk virker det i hans øyne derimot som en umulighet å ikke ville noe med skjønnheten utover skjønnhetsopplevelsen i seg selv. Schmidt tror derfor det er lettere å gi skjønnhet oppmerksomhet dersom man jobber med bruksgjenstander.

Kunsthistoriker Nora Ceciliedatter Nerdrum mener det er en sannhet med modifikasjoner.

I noen miljøer er det nok slik. Kunsthåndverk oppsto jo nettopp som en reaksjon på industrialiseringen: Utgangspunktet var et ønske om å skape praktiske bruksgjenstander som også var vakre, i motsetning til de masseproduserte. Andre grupper igjen vil unngå det helt bevisst av samme grunn som billedkunstnerne.

Schmidt skulle gjerne sett at det var bedre vilkår for skjønnheten i billedkunst og konseptuelt kunsthåndverk. Hva må til? Vi spør kunsthistoriker Nerdrum:

Først og fremst må de som skriver om kunst, bli mindre redde for å bruke adjektiver som "skjønt" og "vakkert" i møte med kunstverk. Det er viktig å få-bukt med fordømmen om at disse ordene nødvendigvis er ensbetydende med klisjeer og tom estetikk, sier hun.

(Kilder: Filosof Bjørn Myskjås tekst *Det urovekkende vakre – en refleksjon over kunstens estetiske tvetydighet.*)